

KASYBA, IŠKASENOS, GRĘŽYBA, IŠGAVOS

Plačiai vartojama *kalnų kasybos ministerija*, *kalnų kasybos pramonė* ir t.t., t.y. visur sakoma, kad kasa kalnus, o turima omenyje, kad rausiasi po žeme. Gal čia vertimas iš rusų *горнорудный*, bet visai blogai išversta, nes rusų *горно* yra lietuviškai žaizdras. Tai gal *kalnų kasybos pramonę* geriau vadinti žaizdrinės rūdos *pramone*? Nors ir pirmas variantas nekoks, bet ir šis ne geresnis.

Iš laiško

Įdomu, nors specialistams jau ne nauja – geologas Eduardas Vozdžinskas “Mūsų kalboje” jau rašė prieš 16 metų ir pagrįstai teikė naują terminą, nors ir panašų – *kasyba: kasybos pramonė, kasybos institutas, kasybos inžinierius* (MK 1979 5 62–63). Taigi ne naujiena, bet dar ir ne sėna, dar daug kam nežinoma ar nesuprantama. Todėl pravartu išsamiau, sistemiškiau panagrinėti – vertybos praeitį apžvelgti ir sąvokų įvardijimo išgales ir negales pasvarstyti.

Iš tikrųjų yra dvikamienis žodis *kalnakasyba*, o ne klausėjo minimas žodžių junginys *kalnų kasyba*, nors seniau greta būta ir jo: *горная наука* – *kalnų kasybos mokslas* BŽ 101. *Kalnakasyba*, LKŽ V duomenimis, fiksuojama tik nuo 1932 m. (*горный промысел* – *kalnakasyba* BŽ 448), tikrai būtų tam tikras vertinys iš rusų kalbos (“vertinys – iš kitos kalbos skolintos reikšmės, motyvacijos, o neretai ir struktūros žodis, žodžių junginys ar posakis” KTŽ). Tik sietinas ne su žodžiu *горно* (norminis variantas *горн* – iš *гореть* “degti”), o su būdvardžiu *горный* (iš daiktavardžio *гора* “kalnas”) ir dūrinių sandu *горно-*. Atitinkamuose junginiuose *горный* turi reikšmes “įeinantis į Žemės plutos sudėtį”, “išgaunamas iš Žemės gelmių” ir “susijęs su naudingųjų iškasenų gavyba ir perdirbimu” (žr. ССРЛЯ III). Rusų kalbos jungi-

niai ir dūriniai *горное дело, горная наука, горнопромышленность, горнозаводский* savo ruožtu yra vertiniai iš vokiečių *Bergbau, Bergwesen* ir kt. pan.: *Berg* “kalnas”, o dėmuo *-wesen* – tai kaip rus. *дело* “dalykas”, bet ir “darbas; veikla; amatas; verslas”, net “įmonė; verslamo-nė” (lietuviškai šį rus. *дело* dažnai atitinka kokia priesaga: *слесарное дело* – šaltkalvystė, *токарное дело* – tekinimas, *военное дело* – karyba, plačiau žr. LKK XXIV 204); *Bau* – “statyba; statinys”, “urvas, landa” iš *bauen* 1. “statyti; tiesti; gaminti”: *Nester bauen* – lizdus sukti, *die Bienen bauen Waben* – bitės siuva korius; 2. “auginti, sėti”; 3. “įdirbti, apdirbti laukus” (iš čia *Bauer* “valstietis, ūkininkas”, prk. “šachmatų pėstininkas”, kortų “valetas, arba žemys”).

Kalnakasyba pirmuoju dėmeniu būtų formaliai tikslus, bet semantiškai vergiškas vertinys. Antrasis dėmuo anaipol nėra vergiškas – visai laisvas ir net sistemiškas, dera su *kasykla* (1884 m.), *kasinys* (1887 m., plg. žem. *kasinys* “sukastas kelias, vieškelis, pylimas”: *Impiltiskiams visur blogi keliai, kol kasinį prigauna* Lkž. *O kad vežė kasinėliu, smiltelės dulkėjo* Vž), *iškasena*.

Iškasena bendrinės kalbos kūrimosi pradžioje turėjo reikšmę “daiktas, randamas kasinėjant žemę” Bs, V. Kudir, Š, Vr (taip pat *iškasinys* J. Jabl, Vr). Net DŽ₁ *iškasena* – “kas iškasama iš žemės”: *archeologinės iškasenos*. Tačiau DŽ₂ – 1972 m. – *iškasenų* reikšmės “iškasamos iš žemės senovės žmonių kultūros liekanos, naudingi mineralai ir kt.” pirmoji dalis (tik ji ir turi iliustraciją: *archeologinės iškasenos*) jau yra anachronizmas. Jis pašalintas tik po 21 m. – DŽ₃ kasinėjant (o ne kasant!) randami senovės iškasiniai jau yra *archeologiniai radiniai*, o *iškasenos* – tik “iškasamos mineralinės žaliavos”: *naudingosios iškasenos*. Beje, jau K. Sirvydo *iškasynos* yra “geležies rūda”: *Ruda/Materia seu terra metallica fossilis. Iškasinos/materia ižkasama gietažies/ etc.* SD 392, nors SD 119 turi ir neapibrėžtą reikšmę: *Kopáne rzeczy w ziemi. Fossilia, orum. Ižkasinos/ ižkasti dayktay iž žiemes*. Pasak LKŽ IV, Sut *iškasinės* irgi yra “kas iškasama iš žemės (metalai, rūda)”.

Darybiškai *kalnakasyba* yra ne dūrinys (sudurtinis žodis), nors dvi-

* Čia ir kitur spaudai sunkūs senųjų šaltinių rašmenys pakeisti dabartiniais.

kamienis (pagal sandarą, o ne darybą!). *Kalnakasyba* yra priesagos -yba vedinys iš dūrinio *kalnakasys* (panašus dalykas yra ir reta *kanakasybė* NdŽ). *Kalnakasys* irgi gerokai skiriasi nuo savo šaltinių – rus. *горняк*, vok. *Bergmann* (o *Bergvolk* – *горцы* skiriasi reikšme – *kalniečiai*, *kalnėnai*). Pridurtina, kad, LKŽ V duomenimis, be viena-laikio su *kalnakasyba* žodžio *kalnakasys* BŽ 493 (*pydokon* – *rūdakasys*, *kalnakasys*, *kalnavertys*), yra ir ankstesnis *kálnakasis* J.

Ir čia, nors skambėtų ir banaliai – tarsi šiandieniškai, reikia pasiuskti į Europą per lietuvių tautos seną langą į Vakarų kultūrą – Mažąją Lietuvą. Nors žodžiai čia gal kiek ir aplenkia daiktus, tačiau jie gerokai ankstesni, gausūs ir tikri. Štai didžiausiame šio krašto regioniniame žodyne – F. Kuršaičio “Deutsch-litauisches Wörterbuch” (I.I, 1870) yra: *Bergwesen* – *kalnkasystės dalykai*, *kalnkasystė* K I 210, *Bergbau* – etwa: *kalnū kasimas*, *kalnkasystė*, vrlt. u. ungebräuchlich: *rūdū kasimas* K I 209, *Bergarbeit* – etwa: *kalnkasystės darbas* K I 209, *Bergakademie* – etwa: *kalnkasystės šiuilė* K I 209; *Bergmann* – *kalnakasys* K I 210, *Bergarbeiter* – etwa: *kalnkasys* K I 209, *Bergknappe* – *jauns kalnkasys* K I 210. Čia pridurtina ir *kalnóvė* bei *kálnkasis*: *Bergwerk* – alt und ungebräuchlich: *kalnowė*, *rūdū kasimas*, besser: *kálno kasimas*, od. auch etwa: *kálnkastis*, *iės* K I 210 (pirmasis čia buvo jau P. Ruigys: *Bergwerk* – *Kalnówė*, *ės*, *Kálnū Rudū Kassimmas* R 62; taip pat ir MŽ 83; tik *Kálnówe* N); *kálnkasis* – *ein Bergwerk* K. Iš raštų žinoma ir *kalnkasỹklė* LC 1886 41 “kalnų pramonės įmonė”.

F. Kuršaičio tradiciją tęsė išeivijos leksikografija – Antano Lelio “Lietuviškos ir angliškos kalbų žodynas” (III leid., Chicago, 1915): *kalnakasys* – *miner* L, *kalnakasytė* – *mining*; art or science of mining L (ir *kalnavertis*, -čio – properly: demolisher of mountains; *miner* L), *kalnovė* – hill; hillock; // *mine* L, *mining* – *kalnakasytė*, *kastynės*; <...> L 432. Nors šnekoje įsigalėjo anglybės *maina* ir *mainierius*.

Taigi turime rusišką vertinį *kalnakasyba* ir vokišką *kalnakasytė*, o J. Barono *kalnakasys* gali būti ir paimitas iš F. Kuršaičio.

Tikriausiai nuo kalnų ir prasidėjo, tik kasė ne kalnus, o kalnuose, iš kalnų – į darybos motyvą nereikėtų žiūrėti tiesmukai kaip ciuotame laiške. Tačiau jau P. Ruigio pateikiamas visai aiškos motyvacijos *kalnų rūdų kasimas*, o į *kalnakasį* visai panašus, tik daug aiš-

kesnis *rūdakasys* (su visa grupe) yra daug pirmesnis: *Kruszcowy kopacz/Scrutator auri, Kudakasis/* [korektūros klaida: K=R – J.K.] *rudu kaseias* SD 133, *Rudakassis – ein Erzgrüber* N, *rūdkasys* I, J; *Čia gyvena rūdakasiai, kur dirba žemės gelmėse* J. Jabl; ret. *rūdy kasinkas: Bergmann, oder Knappe – Rudū Kassinkas, áuksa= (Sidabra =) Kassis, sio* R 62; *rūdininkas: Hammerschmid – Rudininkas, ko* R 189, MŽ. 252, *Rudininkas, o – ein Metallarbeiter, Eisenschmidt* N, *rūdininkas, -o – ein Metall- oder Erzarbeiter* [K] (2. Plv, Zp “Kazlų Rūdos, Višakio Rūdos apylinkių gyventojas” LKŽ XI), *rūdininkas = rūdakasys* NdŽ; ret. *rūdakasýba – Bergbau* NdŽ. Naujoviška *rūdvietė* Enc VI 568, NdŽ “vieta, kur yra rūdos, rūdynas” LKŽ XI turi gausių ir senų sinonimų – *rūdynas* 4. M, BŽ 493, NdŽ “rūdos telkinys, kasykla” (plačiausiai vartojamas 1. Q 515, Lex 85, Krz 158, N, JbL 209, D. Pošk, J, dz., žem. “pelkė su rudu vandeniu, durpynas”, ret. 3. Dg “rūdos turinti žemė”) LKŽ XI; *rūdnė* KzR “geležies lydymo krosnis, įmonė” (*rudnia* trš žr. *rudnė*) LKŽ XI; net *rūda* 2. “geležies gavybos įmonė; geležies liejykla” LKŽ XI: 1. *ein Hammer, Eisenhütte* (2. *das Erz*) R, MŽ, *Metall, Erz; eine Metallhütte, ein Eisenhammer*, in letzterer Bedeutung besser *Rudinyczia* N, *der Eisenhammer* [K]; ret. *rūdystis* Q 79 “rūdos kasykla” LKŽ XI. Yra ir visai panašių (sandais) į žodį *rūdakasys* vietų pavadinimų: *rūdkasis* “rūdos kasykla” LKŽ XI: *Erzbergwerk – rūdkasis* K I 410, *Erzgrube – rūdū dūbė. rūdkasis, io* K I 410 (yra ir dar kitokių: *Erzhütte – rūdū tirpnyčia* K I 410); *rūdkasū* Kn “vieta, kur kasama rūda” LKŽ XI. Ankstyva ir “gelžkasybos” leksika: *geležia vietė* “kalnai, vietos, kur yra geležies rūdos” LKŽ III: *želazne gory/huty. Ferrariae, Gielażiawiete* SD 541; *gélžkasis* “geležies kasykla” LKŽ III: *Eisenbergwerk – etwa: gélžkasis, io* K I 364, *Eisengrube – gélžkasis, io* K I 364; *gelžkalystė* “geležies gamykla” LKŽ III: *Eisenhammer – etwa: gelžkalystė* (ir *Eisenhütte* s. *Eisenhammer*) K I 365. Ji nunyko nereikalinga (neprigijo ir *akmuo geležiatraukis* “magnetas” SD 161). Vėliausias ir negausiausias yra angliakasybos žodynas – tik *angliakasyš* Š, Vd, *angliāvietė* tsp ir ret. tarm. *añglės* Lkv “anglių kasyklos” (prie šios grupės nepriklausytų m e d ž i o anglių žodžiai *angliadegys, angliaduobė* ir chemijos terminai *angliarūgštė, angliavandenis, ...*).

Taigi tik *kalnakasys, kalnakasyba* kalnais “motyvuota” (iš tikrųjų,

kaip įprasta vertiniams, nemotyvuota). Neturi “kalnų” ne tik minėti *kasykla*, *kasiny*s, *iškasenos*; *rūdkasys*, *angliakasy*s (ir *auksakasy*s), bet ir daug kitų, plg.: *горнопроходческая бригада* – *prakasėjų brigada*, *горнорудное дело* – *rūdų gavyba*, *горные богатства* – *žemės gelmių [mineraliniai] turtai*, *горное масло* – *geol. žemės aliejus* RLKŽ I.

Žemės aliejus, paimitas iš GTŽ, nėra patekęs nei į LKŽ I, nei į LKŽ I₂, nei į DŽ. Ar jis iš rus. *горное масло*, ar tiesiai iš vok. *Erdöl*, bet tai yra “nafta”. *Nafta* yra ir vok *Bergöl* – F. Kuršaičio *kalninis* (od. *ūlinis*) *aliejus* K I 210, būta ir *Steinöl* – F. Kuršaičio *akmenis aliejus*, *pėtrólija* K II 206, pasak LKŽ I₂ esąs “žibalas” (dabart. vok. *Kerosin*), nors ir LL 95 lenk. *nafta* – *akmeninis aliejus*, *nafta*. Motyvacija – iš *žemės gelmių*, iš *žemės gelmės* esančių *akmenų*, *uolų*, plg.: *Giluminiai krikščionybės klodai tūno kaip nafta korėtame akmenyje ir prašosi išsiurbiami* LA 1994 68 11. Taigi *žemės ir akmenis/akmeninis*, *uolinis alieju*s yra motyvuoti (nors irgi yra vertiniai), o *kalninis aliejus* – nelabai.

Ir *akmens anglių* (jau iš, deja, likusio nespausdinto, bet matyt, naudoto J. Brovodskio žodyno žinoma *akmens anglis*) motyvacija nėra vienaprasmė – jos gal tiek pat “akmeninės” (ar “tarsi akmeninės”), plg. *kūlių* (t.y. akmenų) *anglis* J (plg. taip pat vok. *Steinkohlenbergbau* “akmens anglių pramonė”), tiek pat ir “kalnų”, nors ir tie kalnai uoliniai [plg. *akmens ožys* B “kalnų ožys”, dar labiau *erelis akmeninis* N “kilnūs erelis (*Aquila chrysaetos*)”], taigi tikrieji kalnai, lietuvių neretai taip ir vadinami: *akmeniniai kalnai* JV 311, *kalnai akmeningi* SD 94. Žinoma, yra ir tokių *akmeninių*, kurių motyvacija – ne “kalninis”, bet ir nėra visai tiesioginė (“iš akmens”) – *akmeninis* 2. “prisi-taikęs gyventi prie akmenų (kalnuose arba miestuose)”: zool. *akmeninė kiaunė* (*Martes foina*) DŽ₃, *akmėnė* l. zool. “tilvikinių būrio akmenuotų pajūrių paukštis” (*Aronaria interpres*) [vok. *Steinwälder*]; 2. žr. *kūltupis* – zool. “strazdų šeimos paukštis, lizdą kraunantis tarp akmenų” (*Oenanthe oenanthe*) [vok. *Steinschmätzer*] DŽ₃, *akmėn-linda* zool. “labai judrus, rudas šimtakojis, gyvenantis po akmenimis, rąstais ir kitur” (*Lithobius*) DŽ₃. Ne tik dviprasmė, o tiesiog apgaulinga – sinchroniškai, šiuolaikiškai žiūrint – motyvacija gali pasirodyti senųjų raštų ir tarmių, tautosakos būdvardžio *mėdūnis* LKŽ VIII –

“iš medžio”, bet tai jau būtų remotyvacija (→ *medis*), o tikroji yra “miškinis, laukinis” (→ *medė, medžias* “miškas”): *asilas medinis* SD 271, *medinis jaučias* “stumbras” SD 9, *medinė* (t.y. *kalnų* “laukinė”) *oška* B, R 167, *medinė kiaulė* “šernas” R, *giris* (*medinis*) *paukštis* K II 336, *mėdiniai karveliai* J. Jabl (Dv), *gaidys medinis* “tetervinas” R 75, *medinė katė* “vilpišys” R 402, *medinis obelys* Kal, *mediniai obulai* Slnt; *Valgydavo žiogus* (t.y. džiovintus skėrius) *ir medų medinį* Bt Mr I, 6. Gal sunkiau apsigauti su variantu *mėdinas*, -à: *oška medinóji* “stirna” Grv, *teterukas* – *višta medinóji* Lz, *medinója kiaulė* “šernas” Grv; *O tu asile mėdinasis!* Mžk. Gražiai apgaulingas yra net *naminis* LKŽ VIII I. “prie namų gyvenantis”: *naminė pelė* (Mus musculus) tsp [pršng. laukinė!]; *Naminis žvirblis* (Passer domesticus) – *tai amžinas žmogaus kaimynas* Blv; *musia naminė* Kp; *Ei, broli, broli, broleli mano, kam šovei balandėli, naminį paukštužėlį?* LTR (Ds). Biologijoje šitokie organizmai vadinami *sinantropiniais*, net *sinantropais* (vėl saugokimės! – ne iš *sinantropo* – iškastinio “kinų žmogaus”, o iš gr. *syn-* “kartu, su” + *anthrōpos* “žmogus”) – prie jų priklauso ir kambariniai (musė, svirplys, tarakonas, blusa), ir sodybų bei laukų piktžolės – žmogaus aplinkos *parazitai* (iš gr. *para* “greta, šalia” + *sitos* “maistas”), bet nepriklauso kultivuojamieji gyvūnai (platesnė sąvoka negu prijaukintieji – domestikuo tieji), o LKŽ VIII šitai laiko tik minėtosios reikšmės – “prie namų gyvenantis” – poreikšmiu “žmogaus globojamas, prie namų laikomas, auginamas”: *naminė antis*, *naminė bitė*, *naminiai gyvuliai*.

Pagaliau *горный* gali būti net *geologinis*: *горный компас* – *geologinis kompasas*, *горная геометрия* – *geologinė geometrija*. O *горная порода* – tiesiog *uoliena*.

Neaiškus naujadaras *kalnininkystė* žr. *kalnakasyba* DŽ₁, vertintinas kaip beprasmybė.

Eduardo Vodzinsko pastangos nebuvo tuščios. RLKŽ I 1982 m. dar mažai spėjo, tik prie *дело* jau *горное дело* šiek tiek pataisytą – (*kalnų*) *kasyba*. PolŽ₂ 1984 m. daugiau pakeitė: *горное дело* – *kasyba*, *горная промышленность* – *kasybos pramonė*, *горняк* – *kasybininkas*. VLKŽ I 1989 m., deja, viskas sena – “kalniška”, *kasybos* visai nėra. PŽ III 1992 m. yra *kasyba*: *atviroji kasyba* 131, *jūrų dugno kasyba* 128,

129. DŽ₃ reagavo, bet būdamas ne specialusis (terminų ar enciklopedinis), o visuotinis žodynas, negalėjo iš karto *kalnakasybos* atmes-
ti: *kalnakasyba* “žemės turtų kasimo pramonė, kasyba”, o *kasyba* –
tik “kalnakasyba”; įdėtas tik *kalnakasys* “žemės turtų kasėjas”, o *ka-
sybininko*, deja, dar nėra. Gailiausia, kad vis nėra naujo geologijos
terminų žodyno.

O laikraščiniams vertėjams nei žodynai, nei kalbos straipsneliai
nerašomi. Štai net taip jiems lengva (ar negrabia?) ranka išsina: *Va-
kar prie Baltųjų rūmų buvo pastatyti piketai. Akciją surengė k a l n ū
m e t a l u r g i j o s p r o f s q j u n g a* LA 1994 59 2. Nėra nei *kalnų*,
nei *pakalnių* ar *pelkių metalurgijos*, nors yra *pelkių rūda*. Visai nelo-
giška tokia pora: *Kuzbaso k a l n a k a s i u s p a l a i k o Vorkutos
a n g l i a k a s i a i* LA 1993 227 2. Priešpriešą galėtų sudaryti tik
rūdkasiai ir *angliakasiai*. Visai keista: *baigė <...> n a f t o s i r c h e m i -
j o s* [turbūt *naftos chemijos* – J.K.] *institutą, kur įgijo k a l n ū i n ž i n i e -
riaus specialybę* LA 1993 206 9. Tačiau čia ne visai netikėtai paaiškėja
tai, ko ir E. Vodzinskas, net vėl *kasybai* pastraipą paskyręs (TV 1994
1 44), neaptarė – tai, kad *naftos gavybai* ir *kasybos inžinierius* netinka
(o kas tikėtų – truputį toliau).

Taigi *kalnakasyba* labai netinka. Išvartęs LTE V kelis *kalnakasy-
bos* puslapius ničnieko nerandi apie *kalnus*, tačiau randi tai, kas svei-
ku protu nesuvokiama: *kalnakasybos pramonė* – *naudingųjų iškasenų
gavyba ir pirminis apdorojimas (sodrinimas)* – – Yra 5 grupės: *kuro
gavybos pramonė* (*naftos, gamtinių dujų, anglių, durpių, skalūnų gavy-
ba*), *rūdų, <...>. <...>; hidromineralinė pramonė* (*mineralinių, pože-
minių vandenų, vandens vandentiekiui ir kt. tikslams gavyba*). Taigi ne
tik *durpių kasimas*, bet net *mineralinio vandens gręžiniai* – tai *kalna-
kasyba, dujos, vanduo* – tai *iškasenos!*.. Net mokyklinis FGŽŽ jau
1987 m. aiškina: *gręžinys* – “apvalus kalnakasybinis kasinys uolienų
storymėje, išgręžtas gręžimo instrumentu”... Juoba keista, kad daug
anksčiau už *kasybą* (1979 m.) fiksuota *gręžyba* (1956 m.): *буровое делo*
– *gręžyba* GTŽ. Priežastis – *gręžybai* nepavyko atitrūkti nuo *буровое
делo*. Antai net Z. Kinderio knygoje “Hidrogeologija ir gręžyba”
(1974) *gręžyba...* visiškai nevartojama. Joje yra tik *gręžimas* (*gręži-
nių*) ir *gręžiniai*. Niekur nėra kokios nors *naftos gręžybos, dujų gręžy-*

bos. Gal užtai gręžyba nepateko į DŽ₂, DŽ₃ (nors yra jau 1971 m. LRKŽ).

Kol susidarys ir nusistovės visa *kasybos* sistema, užtruks. Nemotyvuotas vertinys *kalnakasyba* taip ir liko nediferencijuotas. *Kasyba*, be abejo, lengvai gali būti skaidoma – *anglių kasyba*, *rūdų kasyba*, nors greta turint *angliakasi*, *rūdkaši* neatmestina ir kita galimybė – *angliakasyba*, *rūdkaasyba*, jau pasitaiko *auksakasyba* LA 1994 81 6, 178 2 greta labai seno *auksakasy* R 62, *auksakasis* B, K I 558. Deja, dar pasitaiko ir *sidabro kalnakasyba* M ir G 1990 10 21 – turi būti *sidabro kasyba* (sunkiau – *sidabrakasyba*, nors yra *sidabrakasy* Ser). Beje, *auksas* ir *sidabras* gali būti ne tik *kasamas*, bet ir *renkamas*, kitaip *išgaunamas*.

Visų jaučiamas, bet netvarkomas, apeinamas *naudingųjų iškasenų* neatitikimas. Vieni rašo nesidrovėdami aiškiausias beprasmybes: *Bet svarbiausia iš šio krašto naudingųjų iškasenų yra nafta* M ir G 1973 11 22. *Atskirą naudingųjų iškasenų grupę sudaro geriamasis, techninis ir mineralinis požeminis vanduo bei sūrymai* M ir G 1982 12 9. Kiti ieško, gausiai varijuoja, sakysim, A. Linčiaus knygos “Šimtas geologijos mįslių” (1980) tik viename p. 297 – ir *naudingosios iškasenos*, ir *mineraliniai turtai*, ir *mineralinės žaliavos*, ir *požeminiai turtai*, o juk yra ir organinių – durpės, gintaras (dėl naftos ginčijamasi – taigi būtų neparanku). Tiesiog gaila, kai išlenda dar kokios *gamtinės iškasenos* KB 1990 11 2 ar net *žemės iškasenos* KB 1994 12 8, kokie *natūralūs išteklių* LA 1993 209 1. Ne viskas yra ir *žemės gelmių turtai*, nes yra ir *atviroji*, t.y. paviršiaus, *kasyba*. *Gamtos turtai* – vėl kitokia sąvoka, platesnė. Tačiau juk jau seniai yra neprastas žodis *išgava* “išgavimas”: *aukso, akmens anglių išgava* DŽ₃, DŽ₂ ir DŽ₁, *aukso išgava* LRKŽ 138. O “tai, kas išgaunama” būtų *išgavos* – šitas žodis jau yra LRKŽ IV, tik ten jo vos vienas šaltinis – BŽ 117, reikšmė neapibrėžta – “laimikis, gausa”. Galima būtų neatsisakyti ir “naudingumo” motyvacijos – *naudingosios išgavos*. Kita galimybė – *naudingieji radiniai*, nes juk ir *ieškoma*, *žvalgoma* (*žvalgyba* – *разведочное дело* GTŽ) ir *randama*. Tačiau *išgaunama* paskui, taigi *išgavos* – tikslesnis terminas. Laikas svarstyti, rinktis ir priimti.

Sutrumpinimai

- DŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas: DŽ₁ – I leid., V., 1954. DŽ₂ – II leid., V., 1972. DŽ₃ – III leid., V., 1993.
- FGŽŽ – Solovjovas V., Karpovas G. Fizinės geografijos žodynas-žinynas. K., 1987.
- GTŽ – Gudelis V. Geologijos ir fizinės geografijos terminų žodynas. V., 1956.
- KB – “Kultūros barai”.
- KTŽ – Gaivenis K., Keinys S. Kalbotyros terminų žodynas. K., 1990.
- LA – “Lietuvos aidas”.
- LKK – Lietuvių kalbotyros klausimai. V., 1985. T. 24.
- LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas. V., 1941. T. I, I leid., 1968. T. I, II leid. 1956, T. 3. 1957, T. 4. 1959, T. 5. 1966, T. 7. 1970, T. 8. 1978, t. II.
Straipsnyje vartojami ir šio žodyno sutrumpinimai.
- LRKŽ – Lyberis A. Lietuvių-rusų kalbų žodynas. V., 1971.
- LTE – Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. V., 1979. T. 5.
- M ir G – “Mokslas ir gyvenimas”.
- MK – “Mūsų kalba”.
- PolŽ₂ – Rusų-lietuvių kalbų politechnikos žodynas/Sudarė G. Daugėla. V., 1984.
- PŽ III – Pažinimo džiaugsmas: Žemė ir jos gėrybės. V., 1992.
- RLKŽ – Rusų-lietuvių kalbų žodynas. V., 1982. T. 1/ Sudarė Ch. Lemchenas.
- SD – Pirmasis lietuvių kalbos žodynas: Konstantinas Sirvydas. Dictionarium trium linguarum [III leid. fotografuotinis tekstas]. V., 1979. Puslapių skaičius nuo LKŽ cituojamų SD V leid. puslapių.
- ССРЛЯ – Словарь современного русского литературного языка. Москва-Ленинград, 1954. T. 3.
- TV – Terminologijos vagos. V., 1994. Kn. 1.
- VLKŽ – Križinauskas J. Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas. V., 1989. T. 1.

Skaitmenys visur žymi metus, numerius (romėniškieji – tomus), puslapius.